

I Jornada Marta Mata

La participació

22 de novembre de 2008

Per avançar en educació

Marta Mata Garriga

(Article a *“Educar en la política: dotze raons per a la participació en la vida pública. Eduard Vallory Subirà (ed.) Barcelona: Pòrtic, 2003*)

La qüestió que apareix en el títol d'aquest llibre, *Educar en la política, per què?*, s'aborda en els dotze articles ressenyats a l'índex, amb uns títols que tant poden indicar resposta a un *perquè* com a un *per a què*, de tal manera causes i finalitats es sobreposen. Els títols tenen termes comuns, o relacionats, com es pot observar en els verbs: *avançar, perfeccionar, satisfer, obrir els ulls, preparar, millorar, construir, tendir, transformar, comprometre's, enfortir, fer*, seguint l'ordre de 1r a 12è. D'altra banda, de 12è a 1r, hi ha una homogeneïtat notable en els complements: *el món, la societat, el medi ambient, la nació, les persones, la humanitat, la democràcia, la mateixa educació* de l'interrogant.

Ja és una resposta, i de fons, que qüestions sobre la relació entre *educació i política* es plantegin compartint l'esperit de progrés que denoten els verbs de voluntat esmentats i que en els complements hi hagi diversos nivells de col·lectivitat i relació humanes, i no com a compartiments estancs sinó com a cercles diferenciats, però concèntrics, de cristallització del precíus mineral humà. En aquest capítol caldrà emprar i referir-se a uns i altres termes i concepcions per aprofundir en els d'*educació i democràcia*.

En el pla del llibre, la petició del tema *Per avançar en l'educació*, es basa en el raonament següent: *L'educació, ensenyament inclòs, tendeix cada vegada més a mercantilitzar-se, oblidant els valors i transmetent coneixements asèpticament. Però l'educació no pot regir-se per les lleis del mercat, sinó que és un bé públic. Educar en la política significa també transmetre la importància de vetllar per una educació de qualitat, que promogui els valors i les actituds necessàries per transformar la societat.*

La resposta a una petició argumentada de tal manera, abordarà tres aspectes: *1r. Punts cabdals entre educació i democràcia; 2n. La seva situació actual en la nostra societat i en el món en construcció, i 3r. Les propostes que en voldríem derivar.*

1. Relació històrica entre educació i democràcia

Partim dels temes de la demanda: *L'educació, l'ensenyament inclòs...* Heus aquí una primera afirmació que metre no sigui ben afermada i des de tots els angles, pot ser, ha estat i segurament serà, causa de confusió, de fallades i fins i tot d'injustícies.

Hi està tothom d'acord en la diferència entre ensenyament i educació? Que l'un inclou l'altra i que, per tant, educació és ensenyament però quelcom més que ensenyament? Que tenir per fi educació pot exigir la modificació de mitjans, vies i formes d'uns o altres ensenyaments? Vegem-ho.

Procés històric de l'educació

L'educació, procés de traspàs, adquisició i creació de formes de vida humana, ha definit la singularitat de la nostra espècie entre els animals, tot al llarg de la seva evolució. Hàbits personals i costums de grup, del caminar al menjar, formes de comunicació, del gest al llenguatge, formes de treball al camp, a casa, al taller, formes d'esplai i de creació, de la cançó al modelatge, de la poesia a la narració o al diàleg més o menys especulatiu, han constituït la matèria d'aquest procés formador d'humanitat que ha esdevingut l'educació, des del petit grup familiar o tribal, fins a civilitzacions ben evolucionades. Però en allò que és més bàsic, no s'ha plantejat com a quelcom diferenciat: l'educació ha estat durant mols segles, i encara ho és en part, un procés gairebé inconscient, integrat en el de la formació de la persona i el grup humans.

Procés històric de l'ensenyament

Ben a l'inrevés, tot al llarg de la història, de les moltes evolucions, involucions i revolucions de la humanitat, s'han anat aïllant conscientment en les diverses civilitzacions uns determinats sabers, propis de minories, que calia ensenyar: la llengua escrita per als diversos tipus d'escribes públics o de sacerdots al voltant d'un llibre, la geometria i l'aritmètica per als distribuïdors de les terres i cobradors de tributs, la medicina per als metges, l'astronomia per qui sap quines possibles utilitats, les belles arts pel gaudi. Ensenyaments diversos que s'empeltaven a unes minories de minyons –i a menys minyones- i que afectaven el seu procés d'educació, però no s'hi confonien perquè l'educació no era un procés percebut com a diferenciat del de creixement.

L'educació en la República de Plató

No és fins al poble i a la civilització que va desenvolupar tots aquests sabers tot buscant-ne les diverses harmonies en cada una de les seves ciutats, no és fins a Grècia, i a la ciutat d'Atenes, que es corona el cim dels sabers amb el diàleg a la plaça de la ciutat, el de la República, el de la filosofia i la política democràtica alhora de i per a tots els ciutadans, un diàleg entre tots ells, segons Plató. I al bell mig d'aquest somni, l'educació apareix com la funció de la societat per aconseguir que tots els infants puguin arribar a ser ciutadans, a ser ells mateixos, dominant totes les seves capacitats fins arribar a participar en el diàleg ciutadà. Sense anomenar-lo així, un sistema educatiu que enllaça

família i escola de manera ben definida i per a tots els infants junts des de la primera infantesa, Plató el posa com a fonament i disseny de la ciutat democràticament ordenada: la primera relació entre educació i política, en la història del pensament i de la política.

El somni de l'educació

L'educació, una institució de la República, un somni dins un somni, que Plató no veié realitzar, però que ha fet somiar molt durant més de vint segles. L'educació ha fet somiar els que van participar en el diàleg, cinc segles abans de Crist, els que el van transcriure, els que el van copiar i traduir, llegir i difondre, segle rere segle, llengua al costat de llengua, i el van guardar a les biblioteques de monestir, de palau, d'universitat, d'acadèmia, i després el van multiplicar en una o altra impremta, en edicions acadèmiques i de divulgació. L'educació ha fet treballar molts professionals o professors d'un o altre saber, per posar el seu ensenyament al servei de cada persona i de cada ciutat, per esdevenir mestres, per fer escola en el més alt sentit de l'expressió, i al més alt nivell de formació, el del pensament, a la universitat, i al més alt nivell de la política, la democràcia. El filòsof Kant fa el cim d'aquest plantejament amb la seva asseveració d'una avançada pedagogia, d'una profunda i exigent laïcitat educativa: *L'espècie humana ha d'anar traient de dintre seu... totes les disposicions de la humanitat amb el seu propi esforç... Una generació educa l'altra... L'home només pot esdevenir home a través de l'educació...*

La realitat de l'educació, ensenyament

Contemporani de Kant és Condorcet que al 1791, en ple procés revolucionari, redacta el *Decret sobre la Instrucció Pública*, que estén l'escola a tots els ciutadans, com a *deure de la societat*, i com a *mitjà per fer real la igualtat dels drets*, a partir de *la igualtat en les facultats morals*, que cal cultivar a l'escola, per poder *gaudir en tot el seu abast dels drets* propis de la República, de la societat democràtica, en aquell moment proclamada amb el triple lema de: *Llibertat, Igualtat, Fraternitat*.

El model d'escola de la Revolució Francesa ha estat el del sistema educatiu a les societats occidentals, encara que el terme *instrucció* fa pensar més en ensenyament que en educació. De fet, mentre als diversos països europeus i americans el sistema educatiu es va implantant tot al llarg del segle XX, especialment en la segona meitat, en la percepció de les gents és molt més un sistema d'ensenyament, d'ensenyaments, que no pas d'educació. Fins i tot les normes de comportament personal, l'anomenada *bona educació*, són matèria d'ensenyament memorístic en la clàssica *Urbanitat*, i la disciplina a l'escola es practica molt més com a mitjà exterior per mantenir l'ordre que com a recurs d'educació. Inèrcia de valorar l'ensenyament, conscient, més que l'educació, inconscient.

Procés en el segle XX

Tot al llarg del segle XX les iniciatives de renovació pedagògica han fet avançar l'escola en la condició d'educadora de ciutadans lliures, des del cultiu integral de l'activitat de l'infant que fa *l'Escola nova o activa*, perquè sigui membre de la

comunitat com proposa John Dewey a *Escola i Societat*, fins al plantejament de l'educació a escala mundial que fa l'anomenat *Informe Delors*, com a compliment del dret a l'educació de cada infant.

En aquesta progressió es feia patent com l'ensenyament estava més relacionat amb el cultiu d'una o altra matèria, llengua, matemàtica, ciències, tècniques, i al servei del grup més o menys minoritari que hauria de fer-les avançar o difondre en un altre país o instància. La concepció d'educació, en canvi, estava més al servei del cultiu del desenvolupament de l'infant, de cada un i de tots els infants, en la societat. Però l'educació incloïa l'ensenyament, buscava en l'ensenyament de cada matèria allò que era més formatiu per a l'infant, més important per a la societat, i així l'educació coadjuvava a millorar la pràctica de l'ensenyament, i fins la recerca científica i la creació artística, humanitzant-les, socialitzant-les.

Altres instàncies d'educació

En el segle XX també, i ben sovint en relació amb les iniciatives i moviments de renovació pedagògica, s'ha definit una via paral·lela de formació, d'educació d'infants i joves, amb el *moviment escolta*, situat en l'anomenat temps lliure, que ha posat l'accent en el cultiu dels valors de l'autodomini, de la companyonia, del coneixement de la natura i del servei a la societat, com a compromís lliurement assumit, en una organització totalment fonamentada en la participació voluntària, l'autonomia i la creativitat. A l'escoltisme s'han pogut somiar imatges de l'antiga *paideia* grega, i d'ell han volgut copiar imatges i fórmules les organitzacions juvenils de règims polítics de divers signe totalitari i amb objectius d'inculcació. Passades les diverses proves de foc, només roman l'escoltisme dins de la concepció i al servei d'una societat que valori la participació democràtica. També en aquesta via, educació i democràcia al servei de la llibertat, de la creativitat, s'han mostrat inseparables.

I ja a finals de segle, amb l'enfortiment i la difusió de xarxes culturals i d'esplai, del museu i la biblioteca al teatre, l'auditori i l'estadi, i amb el desenvolupament extraordinari dels mitjans de comunicació social que han introduït molts dels estímuls ambientals al menjador de casa, s'ha formulat també la conveniència d'un disseny qualificador d'educació per part de la ciutat, *la ciutat educadora*, aquella que preveu per als seus infants, no sols l'educació a través del sistema educatiu, sinó programes i estructures d'educació extraescolar i l'ambient d'educació a través de l'urbanisme i la vida pública, en festes, parcs i places.

A tall de primer colofó

La història és tossuda, i d'Atenes als nostres dies ha unit educació i democràcia. La democràcia, que segons Plató exigeix educar tot infant per la participació en la cosa pública. L'educació que, segons Dewey, exigeix la socialització de l'infant en democràcia. I des de les institucions que s'hi han dedicat s'ha formulat que l'educació no es pot concebre d'altra manera que com a educació de tots, junts, i oberta a tot fet humà, i que no es pot realitzar bé en altre marc, amb altre mitjà i per altre fi que la democràcia. Educació i democràcia, al servei de la llibertat, de la creativitat humana, de la humanitat.

2. Educació i democràcia en l'actualitat

El procés de generalització d'aquestes concepcions i la seva plasmació en els sistemes educatius de cada país, no ha estat ni rectilini, ni harmònic. I això és més greu si considerem que sistema educatiu i sistema polític, no tenen sentit si no avancen any rere any en llibertat, en permeabilitat i en concordància.

A l'escola, les inèrcies sovint s'han aliat amb interessos o amb desinteressos. Com a la societat, interessos particulars i fins i tot generals, han tingut com a aliades les inèrcies. I la qüestió és més rellevant si, com ja hem vist, ni l'educació ni la democràcia poden fer-se realitat de manera separada. En el moment de començar el segle XXI, la relació entre educació i democràcia ens presenta un panorama mundial ben diversificat, amb coordenades de valors i contravalors que mirem aquí d'aïllar, seguint les insinuacions de l'experiència en el diàleg i les discussions sobre el tema. En un món tan evolucionat com el nostre, però encara sense dominar el seu progrés per fer-lo universal, el progrés en educació ha permès plantejar-la des de dues òptiques: la del mercat i la dels drets humans.

Educació en la societat de mercat

Tal com ens plantejaven en demanar aquest capítol: *L'educació, ensenyament inclòs, tendeix cada vegada més a mercantilitzar-se, i afegien oblidant els valors i transmetent-los asèpticament. Però l'educació no pot regir-se per les lleis del mercat, sinó que és un bé públic.* Parlem-ne. Que l'educació és, a més d'un bé personal, un bé públic, queda clar tot al llarg de la història que hem ressenyat. Que les anomenades lleis de mercat siguin el seu enemic més identificable, és tema a clarificar.

Efectivament sí, com deia un responsable d'escola religiosa l'any 1970, tot mirant d'aplicar bé la darrera llei franquista d'educació, *l'objectiu del sistema educatiu és formar bons productors i bons consumidors*, no hi ha dubte que el mercat hi imposarà les seves lleis, els seus criteris de valoració. Es considerarà l'escola, identificada amb centre d'ensenyaments útils, com una bona inversió en el mercat, lliure. I el plantejament bàsic prioritari serà el de l'escola privada, o *école libre* o *public school*, segons el moment o el país, per als qui la vulguin i pugin fer i mantenir. Subsidiàriament, hi haurà escola pública, amb certa connotació de beneficència, per als que no puguin accedir a la privada.

Tota escola serà una bona inversió, però la privada, més rendible per a l'Administració pública que fixa la qualitat del seu producte. Sempre és més *econòmic* subvencionar una escola que ja està creada i es manté en part, que crear-ne on i per als que no l'han creat, ni la poden mantenir.

L'educació, bé de consum

En aquesta concepció d'educació i de sistema educatiu, universitat inclosa, es posarà l'accent en les capacitats considerades innates de cada infant, adolescent o jove, i s'ajudarà no a descobrir-les i a cultivar-les a l'escola bressol -massa costosa per als pseudopolítics, pseudoeconomistes, pobres d'imaginació- sinó als que ja hagin demostrat que les tenen i que, casualment,

solen provenir de medi cultural més ric que, casualment també, és el més benestant. I com a màxim es farà una política d'igualtat d'oportunitats, per seleccionar els més rendibles entre els alumnes de medi social i cultural baixos.

L'avaluació de l'alumne es farà sobre el nivell adquirit de continguts útils en referència i competitivitat amb els seus companys, adversaris, de classe; l'avaluació del mestre es farà sobre el nivell de coneixements *impartits* i assolits per més alumnes; l'avaluació de l'escola, sobre la taxa d'èxit en la selectivitat final; i la seva organització segons el clàssic esquema d'eficàcia empresarial, i amb compartiments estancs, separats per l'abisme de les selectivitats intermèdies, de l'un a l'altre nivells d'educació.

L'educació, dret humà

Evidentment l'escola que expulsa nega el dret a l'educació. No és l'escola somiada per Plató i progressivament assolida tot al llarg del segle XX, al servei del dret a la formació integral de tots i cada un dels infants com a ciutadans i de l'organització democràtica de la comunitat. La diferència entre *educació – bé de consum* i *educació - dret humà* és la pedra de toc de la qüestió. I en una societat que vol progressar en democràcia, és a dir en llibertat, però que té com a tret més o menys positiu també, un mode de llibertat de mercat, és una diferència que obliga a prendre certes cauteles, no massa, però sí seriosament, respecte l'escola i l'educació.

La qüestió es podria resoldre dins del plantejament que, en els primers noranta, feia un ministre d'educació danès: *El mercat pot ser un bon servidor de l'educació, però n'és un mal amo*. Així, doncs, es poden situar les possibles qualitats del mercat lliure al servei de les exigències de l'educació, per exemple pel que fa a l'elaboració de materials pedagògics, la construcció d'edificis escolars, on la competència entre autors o arquitectes pot funcionar bé, a condició que els criteris de qualitat, en aquest cas pedagògica, s'hagin definit com a prioritaris, com ja s'ha convingut en altres camps.

Perquè d'allò que es tracta actualment és que el sistema educatiu de cada país, segons les seves característiques i possibilitats, vagi avançant cada any en les velles i noves perspectives de la democràcia, cap a una estructura que satisfaci el dret a l'educació de tots i cada un dels infants, els que tenen pares que coneixen aquests drets, els que tenen pares que no els coneixen, els que tenen característiques i, per tant, necessitats especials. I posant el tipus de mercat vigent al servei del tipus d'escola que es vol construir. En el nostre cas, el sistema dual d'escola pública i concertada, exigeix una gran claredat en la consideració de tots i cada un dels mecanismes de l'educació, com a dret que és de tot infant

La disjuntiva en totes les instàncies d'educació

La disjuntiva entre bé de consum i dret, afecta no sols l'educació a l'escola, sinó també en el temps lliure i la mateixa concepció de ciutat educadora. Aquí també cal una gran claredat en la consideració dels mecanismes d'educació.

Una cosa és el moviment escolta, basat en la gratuïtat voluntària i la participació; una altra són les petites o grans empreses on es compra l'oci més o menys divertit. Una cosa és anar de campament i una altra és pagar una casa de colònies amb minigolf. Entremig hi ha tota la gamma de serveis d'esplai més o menys actiu i participatiu, més o menys accessible. Cal orientar-se en la nova jungla, però la jerarquia de valors del ministre danès ens pot ajudar a fer-ho i a crear correctius.

Pel que fa a la potència educadora de la ciutat, de la societat, la proporció d'oferta pública i d'oferta comercial, és un índex a estudiar: el parc, la plaça pública, ¿ofereixen més o menys reclam d'educació que les grans superfícies comercials? Els mitjans de comunicació social, d'empresa pública o privada i la publicitat que els manté, ¿com són sensibles al seu impacte educatiu sobre els infants i com el modulen per aconseguir que sigui educador? La resposta demana un debat i una acció públics i constants.

I pel que fa a les grans orientacions mundials sobre l'educació, la disjuntiva entre educació inversió productiva per al consum i educació dret humà al servei de la llibertat, es troba també en les directrius emanades del Banc Mundial o en les emanades de la UNESCO. Una disjuntiva a vegades sagnant, com ha remarcat entre nosaltres Miquel Soler¹.

Com a segon colofó

La història és tossuda, dèiem. La idea de l'educació com a dret humà, ha progressat amb la de la política democràtica. Però també la geografia, la diversitat en el món, en cada país i fins en cada població, són també tossudes en el risc de mistificar l'educació fins als nostres dies.

3. Propostes per avançar en educació i democràcia

Pertoca a la nostra època fer les propostes més generals i generoses, més arriscades, respecte l'educació, perquè les possibilitats i els perills són més forts que mai. Arrisquem-nos, doncs. *Educar en la política significa també transmetre la importància de vetllar per una educació de qualitat, que promogui els valors i les actituds necessaris per transformar la societat*, se'ns demanava. Ara, després de parlar del passat i del present voldríem respondre en la perspectiva d'un futur... que ja estem fent.

L'escola, educadora en democràcia

Efectivament, ja és un model real, però no estès com caldria, l'escola, comunitat educadora, organitzada ella mateixa com a àmbit i exercici de democràcia, amb la participació efectiva de tots els membres de la comunitat, cadascun amb el seu paper, i tots potenciant-se recíprocament.

Tal escola ja és un model fet, però només serà realitat feta i estesa si compleix la condició de refer-se cada any, com les parets emblanquinades, que si no és

---

¹ SOLER, Miquel. *Dues visions antagòniques de l'educació des de la talaia internacional*. Barcelona, Centre UNESCO de Catalunya, 1998

així, esdevenen negres. Cada any els infants han de poder tornar a l'escola aportant-hi el que han descobert, descobrint nous horitzons i racons de la seva peripècia personal, cada any l'equip de mestres ha de refer-se i pastar-hi un projecte de treball, cada any pares i mares han d'acomodar vells companys a l'associació i rebre'n d'altres tot millorant el model de col·laboració, cada any la resta de les persones que serveixen amb el seu treball la tasca educadora han de poder-la sentir més seva. Cada any la relació amb l'entorn ha de ser més profunda i augmentar de radi, cada any la relació amb les administracions, la local i l'educativa, ha de ser més fluïda i coherent en tots els sentits.

Parlem d'una il·lusió falsa? Estem parlant d'una il·lusió, ja realitat, i model extensible que, per ser-ho, repetim, ha de refer-se i avançar cada any. Si no fos així es perdrien realitat, il·lusió, dignitat i responsabilitat històriques. I pensem que això no pot ser. I ho pensem perquè ho desitgem i perquè en el present hi ha prou realitat significativa, el treball al voltant d'aquest llibre n'és un exemple, que apunta al mateix fi. Vegem-ne les fibres dins de la mateixa escola, il·lusió i realitat, de què parlem. I veiem també cap on apunta cada una.

La formació en els valors democràtics

La formació ètica, la formació cívica, constitueixen els anomenats eixos transversals de l'escola des dels primers passos que hi fa l'infant, i creixent amb ell. Habitució, autodomini, companyonia, joc, per als més petits, que continuen tot al llarg de la primària i la secundària en l'organització i l'ambient de la classe. La reflexió sobre molts dels temes d'estudi, la història, la literatura, l'obertura als temes d'actualitat, iniciats a l'educació primària i constants de la secundària. I, en la secundària, el plantejament clar dels temes de formació ètica, cívica i política.

En aquesta escola, la qualitat de l'educació exigeix la formació integral, no sols intel·lectual, amb continguts, hàbits i tècniques de treball, sinó per a la salut, per a l'estabilitat emocional, per a l'esplai, per a la convivència entre companys, per a la família que es té o es farà, per a la ciutadania que caldrà exercir, per a la continuïtat de l'autoeducació. Els sabers útils, per al treball, han de formar part dels continguts a adquirir en aquesta escola. Però els sabers, els valors per a la formació de la persona completa, lliure, solidària i feliç, hi han de ser els prioritaris i subordinants.

Diversitat i comprensivitat

Un problema de fons que aquesta concepció d'escola planteja, i de manera molt diversa segons la societat que l'emmarca, és precisament el de la diversitat dels infants. Com tractar-los, tots i cada un, de la manera més adequada per satisfer el seu dret a l'educació, com a persones i ciutadans lliures? L'escola tradicional tenia com a recursos, per fer el traspàs d'uns sabers minoritaris a una minoria d'infants, la selecció i la separació: de tal tipus o de tal altre de família, més o menys aptes, nens o nenes per a tal treball o tal altre o per a l'estudi a la universitat. Les inèrcies d'aquella escola estan implícites en els sistemes educatius, i fins i tot quan de manera explícita s'ha de

dir que estan al servei del dret a l'educació, hi apareixen selectivitat, separació i discontinuïtat.

Cert que quan els plantejaments al servei del dret a l'educació es volen fer a fons, el legislador recorre a la concepció d'escola continuada, plantejada de conjunt amb uns nivells adequats a cada edat, d'escola comprensiva, per a tots els infants d'una mateixa edat, junts, d'escola amb autonomia per establir el propi i ample ventall d'opcionalitat, d'adequació a la diversitat social i individual dels infants. Però a cada canvi, dins o fora de l'escola, les inèrcies en favor de la separació dels infants reapareixen, i amb més força, si els canvis es donen alhora dins i fora de l'escola, i com reforçant-se en dificultat. Així passa en el nostre cas actual, quan els canvis que proposa una reforma del sistema educatiu es produeixen en ambient de magnificació de les dificultats dels fets migratoris, i de desorientació respecte dels canvis de valors, i de tècniques.

El problema és greu: en el somni de l'educació en democràcia, de Plató a Dewey, passant per Fröbel, es preconitza textualment que cal oferir-la *a tots els infants junts*. Per tant, cal ordenar el sistema educatiu de manera que cap infant pugui sentir-se en una escola de selecció, per damunt de, ni de segregació, per dessota o a part de. No pot ser que dins d'una escola hi hagi grups classe A o B, dels millors o dels pitjors; cal que la dinàmica de cada grup-classe, infants, mestres, relació entre ells i amb els sabers definits i que es defineixen en l'entorn natural-social, sigui una dinàmica efectivament educativa per a tots. Caldrà que cada any es faci l'oportú plantejament pedagògic de la situació.

La renovació pedagògica al seu servei

Efectivament, per la qualitat i la dignitat de l'educació integral, cal aconseguir que tots els infants puguin ser i sentir-se companys i fer d'aquesta companyonia el recurs bàsic de l'educació. Aquests plantejaments demanen una constant actualització de la dinàmica de l'escola i de cada classe. La renovació pedagògica ha de ser una constant al servei de l'objectiu prioritari de satisfer les necessitats educatives, diverses i canviants de tots i cada un dels infants, en totes i cada una de les escoles, en els diversos i canviants models socials.

Recursos pedagògics s'han definit tot al llarg de la història dins la concepció de l'educació com a dret, a partir del discurs dels grans pensadors en l'home i la societat, i de la vida i el treball a l'escola, en el diàleg entre infants i amb el mestre, en el grup classe, entre els mestres en l'equip d'escola, entre pares i mestres a l'escola, entre escola i medi.² S'han definit institucions d'educació a l'escola: el joc, l'expressió, la recerca personal, la documentació a la biblioteca, ara mediateca, l'assaig i error, el treball en equip, l'assemblea, la cartellera d'opinió, etc. i l'estil educatiu de tot ensenyament.

Potser caldria que en l'opinió pública, de la mateixa manera que formen part del nostre tresor cultural els noms de músics, de pintors i escultors, de poetes i

---

² DARDER, Pere i FRANCH, Joaquim. *El grup-classe, un potencial educatiu fonamental*. Vic, Eumo 1991

literats, d'inventors i d'exploradors i de grans reis i governants, poséssim al seu costat els noms de grans mestres i pedagogs que constitueixen el terreny adobat de la pedagogia actual. A més dels ja esmentats en aquest article, hi afegiríem Maria Montessori, Ovide Decroly, Célestin Freinet, Lorenzo Milani, Paulo Freire, Loris Malaguzzi, situats en estrats vigents i que sostenen els actuals actors dels diversos escenaris pedagògics, que caldria ressenyar amb molt més detall del que permet un article com aquest. Sí que desitjaríem que en quedés l'interès públic per conèixer la situació de la Pedagogia, any rere any, i la convicció per a professionals i profans que en Pedagogia no hi ha fórmules màgiques, ni formes definitives; que en Pedagogia, com a tot procés humà, hi ha d'haver continuïtat i canvi, tradició i novetat, tradició de renovació pedagògica. Afortunadament, la realitat de l'educació en el nostre món compta ja amb una institució com la UNESCO, que la ressenya de manera realista i respectuosa i hi fa relacions de manera esperançadora. I això permet que qualsevol pas en renovació pedagògica pugui fer-se amb realisme, respecte i esperança.

En aquests darrers anys s'ha posat l'accent en algunes concepcions com les del constructivisme i la intel·ligència emocional, vàlides en tant que són un pas endavant en la línia de la pedagogia activa i sempre que s'obrin al progrés de l'educació per a tots. Però aquí voldríem dedicar una atenció especial a l'esperança, l'interrogant i fins el temor, que s'ha posat en les noves tècniques de comunicació a l'escola.

I cal fer-ho precisament per continuar allò que ha estat i és la tradició renovadora de l'educació en la història de la humanitat, la tradició de posar la bell mig de l'educació i de l'escola les novetats de la humanitat en general, de cada societat en concret. Hi ha un corrent innegable de continuïtat i renovació amb:

- el treball transformador, base de l'activitat formadora
- la llengua oral, base de formulacions d'educació
- la llengua escrita, base del treball a l'escola
- la impremta, base de l'extensió de l'escola per a tots
- el llenguatge i la indústria audiovisual, base de difusió social, xarxa d'educació
- el llenguatge de la màquina, de l'ordinador, combinant lletres, xifres, imatges, idees, operacions, codis, amb les seves memòries i les seves velocitats, que permeten xarxes telemàtiques i actuacions cada vegada més complexes, fins l'assaig i error virtuals traduïbles en realitats de treball i de creació, de llengua, d'escrit, d'impressió, de difusió universal, de construcció humana.

És amb por que hem de viure el tombant de renovació pedagògica que les noves tecnologies de la informació permeten i demanen? O és un repte per donar resposta al qual tota la tradició de renovació pedagògica s'ha de posar al servei de l'educació en l'actualitat? La resposta a una pregunta tan capciosa no és pas capriciosa. Com més afermat estigui l'ús de tots els recursos pedagògics que esmentàvem i el convenciment que, bé o malament, han integrat en l'educació les novetats de la humanitat, més clar i possible és el servei pedagògic de les noves tecnologies, que d'altra banda no hem de

mitificar. Són creatives en tant que ho són els treballs i les arts de la humanitat, no superen en fidelitat ni en creativitat el codi lingüístic, ni en economia els codis d'escriptura, ni en comoditat l'ús dels productes de la impremta, ni en potència la difusió del llenguatge audiovisual. Però ho poden combinar tot, a condició que ho tinguem, amb una velocitat i una capacitat de difusió i d'intercanvi que poden afavorir cada un dels elements i la creativitat humana de conjunt, si aquest és el nostre disseny. Només hem de voler-ho activament com un nou pas de renovació pedagògica per la qualitat de l'educació.

La qualitat de l'educació definida participativament

Finalment, hem de tornar al principi i reconèixer que la concepció de qualitat de l'educació i de tot tipus de recursos pedagògics, no permeten ni la definició fora de context sense la participació de tots els agents de l'escola, ni es mesuren amb els recursos usuals d'avaluació de resultats. A partir d'aquesta concepció, el model d'escola serà variat i variarà en funció del seu encaix en una societat diversa i canviant. En els diversos barris de la ciutat, en els diversos tipus i mides de nuclis de població, en les diverses circumstàncies de canvi lent, sobtat o ritmat, l'escola ha de tenir recursos i autonomia per poder fixar allò que els seus infants necessiten.

D'una manera especial, cada escola ha de poder anar construint els seus propis mecanismes d'integració de la diversitat dels seus infants en la tasca de l'educació personal i col·lectiva, ha de poder obrir vies d'opcionalitat a mesura que la maduració dels infants afavoreixi i sigui afavorida per la seva llibertat d'opció, per la seva llibertat de creació, de sorpresa, de novetat, que hauria de ser pedra de toc en Pedagogia. *Discat a puero, magister*. Que el mestre aprengui de l'infant, es deia en un antic corrent de renovació pedagògica.

Quin tipus d'avaluació es farà en aquesta escola? D'allò que ha après l'infant? D'allò que ha après el mestre? Sigui com sigui, no són els vells o nous models d'examen, avaluació o control els que mesuraran la qualitat de la sorpresa de cap infant ni de cap escola. És a partir d'aquesta concepció d'escola que l'anomenat fracàs escolar no es pot considerar com el problema de fracàs dels nens a l'escola, amb solucions individuals que han arribat a justificar expulsions, sinó com el problema del fracàs de l'escola, el de la manca d'adequació de l'escola a les característiques i necessitats dels infants d'un o altre medi social, d'unes o altres característiques individuals. Un fracàs gairebé lògic, inevitable, quan són els llunyans administradors de l'educació els que fixen els temes concrets dels criteris de qualitat de l'educació escolar. Només que llavors caldria anomenar-lo fracàs de l'administració educativa. Però preferim no haver de parlar de fracàs de l'educació en cap dels seus agents i repetim que per aconseguir-ho, la solució és gestionar-la de manera participativa en tots els seus termes.

Marc de col·laboració en educació

És aquí, entre els plantejaments de futur per a l'educació, que per tercera vegada ens hem de referir a les institucions de formació en el temps lliure dels infants i joves, formació integral i formació en una o altra de les possibles

afeccions i opcions que nois i noies poden anar escollint. En unes societats on vells i nous continguts culturals tenen cada vegada més mitjans d'impacte, és imprescindible que aquestes institucions ajudin a fer educatius aquests impactes. La conveniència és ja, entre nosaltres, necessitat, diria que urgència: que les institucions esmentades s'estenguin i s'obrin a tot infant i jove, de tal manera que el temps lliure sigui un cim d'educació i no una pèrdua, temps mort. I és aquí també que ens tornem a referir a la concepció de ciutat educadora, al disseny de tot nivell d'administració local per afavorir l'existència d'aquestes institucions i la seva coordinació amb el sistema educatiu clàssic. Naturalment en un entorn d'urbanisme i ecologia que afavoreixi la formació dels ciutadans. També en aquesta ciutat hem de tornar a referir-nos a la urgència d'obrir els mecanismes de participació democràtica: que sigui per a tots ciutat educadora en democràcia. *Política vol dir Pedagogia*, afirmava el mateix polític català que somiava en una Catalunya Ciutat.³

Possible colofó sobre política d'educació i educació política

Formulem-lo. Per aconseguir allò que la humanitat reclama de l'educació cal una escola, comunitat decidida, planificada, estructurada democràticament, amb la participació de tots els seus membres. En ella, la formació en els valors personals i cívics propis de la democràcia, ha de fonamentar-se en la vivència, el coneixement de la seva incidència en tots els camps i el seu estudi conscient. Aquest tipus de formació requereix normalment la integració de la diversitat de nens i nenes d'un mateix medi. I requereix la definició participativa dels objectius i recursos de qualitat pedagògica, d'integració i d'opionalitat adequats a cada escola i a cada infant, i en relació amb totes les institucions que treballin en un altre aspecte de l'educació, en el marc d'una societat cultiu de diversos sabers d'humanitat i del saber per excel·lència, el de la vida personal en llibertat, el de la política democràtica. El saber cim de l'educació, educació que dóna sentit i viabilitat al conjunt de la vida humana.

---

³ CAMPALANS, Rafael. *Política vol dir Pedagogia*. Barcelona, Biblioteca d'Estudis Socials, 1933.